

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

Po sukilimo ir uždarius universitetą Vilnius atrodė niūriai. Pasak amžininkų, jis buvo praradęs savo dvasią. Miesto vaizdą gyvino Medicinos-chirurgijos akademijos studentai ir kartais gatvėse pasirodydavę po du arba visu būriu traukdavę į pamaldas ar pasivaikščioti Akademijos alumnai.

Vilniaus studentų sumažėjo perpus, nors iki sukilimo universitetas buvo pati didžiausia mokykla Rusijos imperijoje. 1830 m. jame studijavo 1321 studentas⁴. Medicinos-chirurgijos akademijoje 1832–1833 mokslo metais mokėsi 625, o 1834 m. – 865 studentai⁵, joje dėstė 15 profesorių ir 10 adjunktų.

Aišku, Akademijs buvo kur kas mažesnė. Čia galėjo mokytis tik 40 klierikų, o seminarijoje – 60. Apskritai ir uždarius universitetą Vilnius išliko žymus aukštojo mokslo centras.

Įstojimas. Į Akademijs buvo priimami dvasinių seminarijų klierikai ir vienuolynų auklėtiniai.

Pagrindinę besimokančiųjų dalį sudarė valstybės išlaikomi klierikai.

Kolegijos ir vidaus reikalų ministro įsakymu visoms šešioms vyskupijoms Akademijoje buvo skirtas tam tikras vietų skaičius. Kiekvienais metais vyskupai į Vilnių siųsdavo po keletą savo vyskupijos seminarijų auklėtinių. Kas lemdavo kandidatų atrinkimą pačiose vyskupijose, sunku nustatyti. Patys klierikai prašydavo savo ganytojų leisti jiems tęsti mokslą Akademijoje. Ne visada į šią aukštąją mokyklą patekdavo geriausiai tiek mokslo, tiek dvasinio subrendimo atžvilgiu. Be to, dvejus ar trejus metus mokėsi seminarijoje, ne visi ryždavosi mokytis dar ketverius metus. Vyskupai nesistengdavo žūtbūt rasti pakankamai kandidatų. Ypač dažnai Mogiliovo arkivyskupas atsiųsdavo vos du tris klierikus vietoje devynių.

Tik siekiantieji karjeros ir mokslo ryždavosi palikti tėviškę ir vykti į Vilnių, nes puikiai suprasdavo, kad Akademijos diplomai suteiks galimybę užimti aukštą vietą Bažnyčios hierarchijoje.

Be valstybės išlaikomų, buvo ir savo lėšomis besimokančių alumnų. Tokių paprastai nebūdavo daug, nes už metus reikėjo mokėti 100 sidabro rublių. Žemaičių vyskupo Simono Giedraičio padedami už savo pinigų mokytis 1834 m. atvyko Benediktas Augevičius

⁴ *Vilniaus universiteto istorija 1803-1940*, p. 26.

⁵ M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...*, Olsztyn, 1987, s. 35.

(Augiewicz) ir Pranciškus Glinskis (Gliński). Kaip minėta, Mogiliovo arkivyskupija ne visada užimdavo jai skirtas vietas, tad laisvosios dažniausiai atitekdavo Žemaičių ir Vilniaus seminarijų auklėtiniams. Taigi S. Giedraitis, susitaręs su Mogiliovo arkivyskupijos valdytoju Valerijonu Kamionka, nusiuntė į Akademią Žemaičių seminarijos auklėtinius Jurgį Razutavičių (Razutowicz) ir Jurgį Kulakauskį (Kulakowski)⁶.

Akademijoje paskaitų galėjo klausyti ir laisvieji klausytojai. Dauguma jų buvo vienuolynų auklėtiniai. Apie laisvuosius klausytojus šaltinių duomenų nėra gausu. Ataskaitose nurodomas tik bendras tokių alumnų skaičius. Vienuolynų vyresnieji siūsdavo prašymus rektoriui. Vilniaus bernardinų vienuolyno vyresniojo pavaduotojas kunigas Liucijonas Zažeckis (Zarzecki) 1841 m. prašė rektoriaus priimti į Akademią vienuolyno mokinius Liudviką Petkevičių (Pietkiewicz), Aurelijų Mackevičių (Mackiewicz) ir Fortūnatą Savickį (Sawicki)⁷. Vienuolynai siūsdavo į Akademią savo noviciatų auklėtinius. Noviciatuose jaunuoliai mokydavosi, kol būdavo išventinami į vienuolius. Baigiamieji egzaminai vykdavo vyskupijų seminarijose. Komisijoje, be kunigų, dalyvaudavo ir Akademijos dėstytojai. Tik išlaikiusieji baigiamuosius egzaminus turėjo teisę būti priimti vienuoliais, o tie, kurie nesugebėdavo jų išlaikyti, privalėdavo tęsti studijas vienuolių teologinėse mokyklose.

Kiek kitokios priėmimo sąlygos buvo Vilniaus misionierių seminarijoje. Čia rengdavo būsimojus kunigus ir vienuolius misionierius. Priėmimo sąlygos buvo tokios pat kaip ir vyskupijų seminarijose. Į ją priimdavo tik tuos, kurie būdavo baigę gimnaziją ar apskrities mokyklą. Norintieji tapti vienuoliais papildomai turėdavo mokytis ordino gyvenimo būdo ir taisyklių. Šioje seminarijoje kai kurie dėstomieji dalykai nenusileido netgi Akademijai⁸. Vilniaus vienuolių dominikonų noviciatas taip pat garsėjo aukštu mokymo lygiu. Akademijoje daugiausia mokėsi Vilniaus vienuolynų noviciatų auklėtiniai.

⁶ Valdybos 1834 m. posėdžių protokolų žurnalas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 388, l. 103.

⁷ 1841 m. rugsėjo 2 d. raštas rektoriui, ibidem, ap. 3, b. 103, l. 247.

⁸ Vyskupo A. Klungevičiaus 1841 m. rugsėjo 27 d. raportas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 8194, l. 60.

Teisė stoti į Akademią buvo suteikta ir armėnų katalikams. Jiems buvo skirtos septynios vietos. Rusijos imperijoje šį tikėjimą išpažino 28 145 žmonės⁹. Armėnų katalikų dvasininkai, gyvenę Gruzijoje, priklausė Romos kongregacijai *de propaganda fide* ir nebuvo pavaldūs Rusijoje esančiai dvasinei valdžiai. Tik 1841 m. valdžia įsteigė vyskupiją Tbilisyje, buvo išventintas vyskupas, įkurta seminarija. Užsieniečiai armėnų katalikų kunigai privalėjo priimti Rusijos pilietybę, nes priešingu atveju valdžia grasino ištremti juos iš imperijos. Tais pačiais metais armėnų Katalikų Bažnyčią pradėjo valdyti Kolegija. Per visą Akademijos gyvavimo Vilniuje laikotarpį nė vienas armėnų katalikų klierikas neatvyko į Vilnių. Šios bažnyčios hierarchai nepasitikėjo nei Rusijos imperijos valdžia, nei šia aukštąja mokykla. Rusijos valdžia nesiėmė jokių priedartos priemonių prieš tokią armėnų Katalikų Bažnyčios hierarchų politiką.

Po sukilimo Rusijos valdžia sugriežtino priėmimą į seminariją. Vakarų komiteto siūlymu Nikolajus I įsakė vidaus reikalų ministrui D. Bludovui liepti vyskupams pateikti gubernatoriui duomenis apie kiekvieną priimtą klieriką¹⁰. Be to, gubernatoriams buvo suteikta teisė pakeisti vyskupo sprendimą. Dėl priėmimo į Akademią jokių ypatingų įsakymų valdžia nepriėmė, tačiau kiekvienas stojantysis privalėjo pateikti šiuos dokumentus: kilmės liudijimą, charakteristiką arba pažymą apie tinkamumą būti kunigu, valdžios pažymą, kad nedalyvavo 1831 m. sukilime, seminarijos baigimo atestatą, gyvenimo aprašymą, krikšto metrikus, gydytojo pažymą apie sveikatos būklę. Stojantieji ne visada pateikdavo reikiamus dokumentus, o Akademijos valdžia nelabai stengdavosi juos išrcikalauti. Netgi valstybės išlaikomų klierikų pateikti duomenys nebūdavo išsamūs. Ypač dažnai trūkdavo kilmę įrodančių dokumentų. Jų paprastai nepateikdavo valstiečių vaikai. Tiek vyskupas, tiek rektorius beveik nekreipdavo dėmesio į klierikų kilmę.

Atvykę į Akademią, seminarijos auklėtiniai laikydavo stojamuosius egzaminus tų mokslų, kurių būdavo mokėsi seminarijoje: Šventojo Rašto, teologijos, Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės, lotynų ir rusų kalbų. Reikalavimai nebuvo itin griežti, bet kartais ne visi stojantieji išlaikydavo egzaminus. Netgi pirmaisiais mokslo metais trūkstant klierikų nebuvo priimtas F. Baranovskis (Baranowski) iš

⁹ П. Варлаинов, *История Министерства внутренних дел*, ч. 3, кн. 2, с. 595.

¹⁰ Vidaus reikalų ministro 1832 m. spalio 26 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5332, l. 1.

Mogiliovo vyskupijos¹¹. Į Akademią stodavo ne tik klierikai, bet ir kunigai, nors valdyba ir rektorius nenoriai priimdavo tokius klausytojus. 1841 m. Žemaičių vyskupas S. Giedraitis prašė rektorių A. Fijalkovskį leisti mokytis už savo pinigus Šarkių bažnyčios vikarui Juozui Januškevičiui (Januszkiewicz): “[...] rekomenduoju ir liudiju, kad jis, septynerius metus būdamas vikaru, gerai ir pavyzdingai ėjo šias pareigas”¹². Dauguma stojančiųjų buvo vyskupijų seminarijų auklėtiniai. 1833 m. buvusioje LDK veikė 13 seminarijų, kuriose mokėsi 217 klierikų¹³. Šešios iš jų priklausė misionieriams, kitos – kunigams pasauliečiams.

Vilniaus ir Žemaičių seminarijose mokėsi po 60 klierikų. Žemaičiams vienos seminarijos buvo per maža. Gana daug jų pasiekdavo Vilniaus ir Minsko seminarijas. 1836 m. Vilniaus seminarijoje buvo net 20 klierikų, kilusių iš Žemaičių vyskupijos¹⁴. Be abejo, geriausiai parengdavo Vilniaus seminarija, nes čia dėstė Akademijos adjunktai ir profesoriai.

Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos. Taigi seminarijų auklėtiniai, išlaikę stojamuosius egzaminus, atvykdavo į Akademią rugsėjo pradžioje. Vyresniųjų kursų alumnai net vėluodavo. Klierikų gyvenimo sąlygas ir tvarką nulėmė katalikiškos mokslo įstaigos statusas, o elgesio reikalavimus – valdyba, rektorius ir vyskupas. Jau 1834 m. sausio pradžioje valdyba nutarė sudaryti klierikų elgesio taisyklės, po kuriomis alumnai privalėdavo pasirašyti. Buvo sakoma, kad tie klierikai, kurie nepasirašys, bus pašalinti iš Akademijos: “[...] užsispyrėliai ir tinginiai negalės atnešti naudos nei Bažnyčiai, nei kraštui [...]”¹⁵.

Šis reikalavimas nesukėlė jokių prieštaravimų. Taisyklės kasmet buvo papildomos, ir tik 1839 m. jas patvirtino Kolegija. Elgesio taisyklės turėjo 18 – 22 punktus, kuriuose buvo reikalaujama pasišvęsti maldai, gerai mokytis, būti kukliems ir tvarkingiems, vilkėti dvasininko aprangą, nevartoti stiprių gėrimų ir nerūkyti pypkės, neskambinti gitara ir nelošti kortomis. O 1838 m. elgesio taisyklės papildomos draudimu

¹¹ Valdybos 1834 m. posėdžių protokolų žurnalas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 388, l. 21.

¹² 1841 m. rugsėjo 5 d. laiškas rektoriui, ibidem, ap. 3, b. 103, l. 246.

¹³ Н. Варадинов, *История Министерства внутренних дел*, т. 3, кн. 2, с. 548.

¹⁴ 1836 m. auklėtinių sąrašas, LVIA, f. 378, PS, 1836, b. 22, l. 11.

¹⁵ Valdybos 1834 m. sausio 5 d. nutarimas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 393, l. 1.